

Az *Amikor még fényes voltam* címet viseli a negyedik ciklus. Ez a szakasz egy nehéz, olykor szinte kilátástalannak látszó élethelyzetet elevenít meg. A betegségtől terhes nehéz időkkel szembesít a karcagi pszichiátrián keletkezett *Nélküled* című alkotás („Árammal veretik testem. / Ölelésedből kiestem”) és az *Elektrosokk* című vers: „Elindulnak felém a falak, / hogy végül bennem leomoljanak.” [...] „melegre vágyom. / Melegedre. / Álmodd le rólam az inget.” A szövegekből nemcsak a pszichiátriái kezelés retentete olvasható ki, hanem az elvesztett férfi emléke is újra és újra beszüremkedik ebbe a szorongásos félelembe.

A záró ciklusban olvasható a kötet címadó verse is: „a több stílusréteget variáló, az alkoholhiányt, a magányt s a kiüresedettséget emlegető, Pilinszky-mélyiségeket idéző mű a költői elnémulással is számot vet: »Felkel a nap, lemegy a nap. / Nincs mit mondanom. Ha van, / hazudok.«”

Megkapó Dienes Eszter őszinte önvallomása, képeinek eredetisége. Egy olyan világot tár elénk, amelyre csak ő tud ablakot nyitni az olvasónak. Megdöbbentő egyszerűséggel, gyakran a népdalok hangján fejez ki korántsem egyszerű érzelmeket és gondolatokat.

Dienes Eszter: *Lélekállás-jelentés*
Tempevölgy könyvek, Balatonfüred, 2012

Petróczi Éva

KÖNYVRŐL KÖNYVE

Nagymamák – a huszonegyedik században

Személyesen nem ismerem Pataki Évát, három évvel ifjabb generációs társamat, de *Még egy nő* és *Ami elveszett* című, ugyancsak az Athenaeumnál napvilágot látott, nagy sikerű könyveiből már igen. Pataki fejlődésregénye: *Nőből is megárt a nagymama* végére második és harmadik, én e percekben már hatodik unokámmal „várandós” nagymama vagyok, így nem is rejtegetem, a hasonló élmények, hol vidám, hol szomorú végkövetkeztetések alapján a szerzőt sok szempontból rokonléleknek érzem.

Itt van mindjárt a remek alcím, a „fejlődésregény”. S anélkül, hogy magamat akarnám előtérbe tolni, nem hallgathatom el *Trombitás út 2.* című versem két sorát, amelyet annak a budai háznak a tiszteletére írtam, ahol pécsi kislányként első „Budapest-leckéimet” vettem, s ahol pontosan ötven évvel később legidősebb unokám, Luca cseperedett, élete korai hónapjaiban: „és most a nagymamává változáshoz / itt kezdett hozzá ugyanó” – írtam hét évvel ezelőtt, debütáló nagyanyai időszakomról.

Igen, nagymamává, egyes családokban nagyivá, németesen szólva ómivá nem ripsz-ropsz lesz az ember, hanem sok-sok sírás és nevetés, kicsiny köznapi sikerek és jókora bukták közepette. Nem is lehet ez másként, hiszen Pampers és bébilégzés-figyelő kutyü, biztonságos játszótér és „fejlesztések” nélküli, kőkorszaki anyakorunkban annyira más volt minden. Sok szempontból nehezebb, de egyszerűbb is. Ami változatlan: szerettük akkori, saját termésű csimotáinkat, és még elszabadultabban szeretjük-szeretnénk az ő gyerekeiket. Ha a szigorú szülék, a középnemzedék, nem kísérné minden lépésünket, pelusapplikálásunkat, babaőrzésünket árgus figyelemmel, s nem vonna bennünket is minduntalan a fegyelmezésre szorulókkörébe. Hol vagyunk már attól a tisztelettől, már-már áhítatos odafigyeléstől, amivel a *mi* szüleink övezték valamikor valóban nagyszülőkonformabb külsejű és viselkedésű nagyanyáinkat-nagyapáinkat.

A korántsem könnyű helyzetet bizony nem teszi könnyebbé, hogy mi már – többnyire – nem vagyunk szelíd, fehér hajú mesebeli tündérek, az „Ó, ó, ó, nagymami...” kezdetű avitt sláger receptúrája szerint, hanem, ahogyan a cím is nyíltan utal rá, fészekaljunkat melengetve is: nők. Sőt, esetenként

párkapcsolatba bonyolódó szinglik is, mint Pataki Éva önéletrajzi ihletésű könyvének hősnője. Egy ilyen összetett, egyszerre „unokázó” és „pasizó” világban természetesen nem könnyű rendet tenni. Ezért is bukkan fel újra meg újra, e végtelenül őszinte és mulatságos fejlődésregény lapjain – mintegy rezonőrként – a baráti pszichológus. És hogy a történet még szebb, még bensőségebb legyen: a temperamentumos, magát a „nagy mama” nevet nem is túlságosan kedvelő főszereplő igazi párja az unokát több keserves nyavalyából, vírusos gyomorinfluenzából (abból magát a gyerekekkel szolidárisan együtt szenvedő nagymamát is!) kruppból kirángató Gyerekdoki lesz.

A történetet színezik-gazdagítják is a fejlődőképes antinagyi barátnői, akik közül az egyikből, a legfiatalabból negyvenen túl lesz anya. A szöveg ízeire, hangulatára az alábbi, a három generáció összehorolását kedves komikummal felidéző részlettel szeretnénk felhívni a figyelmet: „Rohantam, mint ahogy ilyen esetben rohan egy nagymama, és közben elképzelttem, hogy a rohadék cseresznyemag már valahol a homloküregben támad. Amikor beértem a bölcsődébe, az unoka egy mozdonnal a kezében, békésen üldögélt Klári néni ölében. A lányom a nyakamba borult. – Kösz, anya! – Mit? – teljesen meg voltam zavarodva. – Hogy megtanítottad orrot fújni. – Mi van? mi történt? – Azt kérte, mondjuk neki, hogy „nagy trombita”, azután fújta és kifújta! – omlott ismét nyakamba a lányom, mintha az Unoka legalábbis megfejtette volna az örök élet titkát, majd felmutatta az alattomos cseresznyemagot.”

Drága nagymama kollégák! Ha nem is hátborzongató cseresznyemag az orrban kalandokat, de hasonló sikertörténeteket, néha a szigorú szülék egy-egy köszönő, elismerő mondatát kívánom mindnyájunknak. Az unokák szeretetét nem, mert azt úgyis megkapjuk bennünket nem vénítő, inkább visszafiatalító kis cinkosainktól, cimboráinktól, akik tudják, nincs az a látványos hivatás, nincs az a nagyszülők életének horizontján fel-felöltő „love story”, amely versenyre kelhetne mindazzal, amit irántuk érzünk.

*Pataki Éva: Nőből is megárt a nagymama – fejlődésregény.
Athenaeum Kiadó, Budapest, 2012*

Selmecbánya íróő nagyasszonya

2012 őszén jelentette meg a Kráter Kiadó a 2010-ben indult Kosáryné Réz Lola Regénytára-sorozat immáron nyolcadik kötetét, az *Ulrik inast*. (A két kötetnyitányról, az akkori ünnepi könyvhétre megjelent *Porszem a napsugárbanról* és a *Különös ismertetőjele nincsről* a Tempevögyben írtam annak idején!)

Ez a most napvilágot látott, a XV. században, Ulászló és Mátyás korában játszódó, óriási tárgyi tudásról és elmélyült levéltári kutatásokról is tanúskodó (ugyanakkor meseelemekkel gazdagon átszótt!) regény az egyik – de korántsem az egyetlen – bizonyítéka az íróő szeretetének holtig hazája, a felvidéki Selmecbánya iránt. Amelyért többek között olyan, nevezetes ősei dolgoztak, mint egyik legkedvesebb felmenőjeként számon tartott anyai nagyapja, a regény ajánlásában szereplő Péch Antal bányagróf. Egy ide kívánczó, talán bocsánatosan személyes megjegyzés: ezt a gyönyörű vidéket 2007 nyarán barangoltuk be, s utólag is sajnálom, hogy nem az *Ulrik inassal*, s a kötetben hozzá fűzött selmeci novellákkal a kézben. Mert ezek az írások számunka is olyan pontos és kiváló útikalauzként szolgálhattak volna, mint az íróő e vidékre zarándokló utódai számára!

Ez a történelmi regény egy nemesi származású, de életútját szülei halála miatt „kalefaktorként”, azaz fűtőinasként, Rábay András ötvösmester legalantasabb szolgájaként megkezdő fiatalember, Ulrik szenvedéseinek, megaláztatásainak és felemelkedésének története. Ő azonban nem amerikai értelemben „social climber”, vagy „self-made man”, nem pénzügyi sikerei révén kapaszkodik – nagy zuhanások és többszöri életveszélyek után – felfelé a szamárlétrán. Hanem tudásszomja, kitartó önképzése és intelligenciája, továbbá városa iránti hűsége és szeretete emeli a magasba. (Alakja több szempontból az íróő férfialteregőjének tekinthető!)

Ulrik éveken át reménytelenül szerelmes gazdája leányába, a szépséges Ágneskába, aki 1442-ben, a „gonoszság fiai”-nak, Simon József egri püspöknek és Cseh Lászlónak, illetve az általuk a városra zúdult

négyszáz katonának köszönhetően Selmebánya végnapjának áldozata lett, férjével együtt. S éppen e tragikus esemény, a város latin nyelvű dokumentumokban is megörökített pusztulása bírja rá Ulrikot, a kevés túlélő egyikét arra, hogy útra keljen. Mégpedig elsősorban nem saját sorsának jobbra fordulásáért, hanem főként azért, hogy segítőköt, szövetségeseket keressen porba döntött városa fel-támasztására. Hosszas vándorút után Budán, egy kolostorban rálel a még otthon megismert Bernát atyára, akitől írni-olvasni és latinul tanul, majd az ő ajánlólevelével felkeresi a Velencéből jött Tomasius építőmestert. Tomasius oldalán Ulrik részt vesz a nándorfehérvári csatában, majd – a mesterrel összefogva – szíve-lelke lesz városa újjáépítésének. A várossal együtt magánélete is virágba szökken, a Rábay házaspár „második Ágneskája”, meghalt nővére hasonmása lesz a felesége, s a hálás selmebányaiak bírójukká, első emberükké választják – őt, aki korábban ugyanott mindenki lába kapcája, az utolsó utolsója volt... Micsoda vadromantika! – mondhatnánk egyes huszonegyedik századi fanyalgókkal. De egyáltalán nem az, hanem pompás, gazdagon rétegezett korrajz, amelyben már szemüveg, klavikord, kottairás és bányagépek is szerepelnek, azaz a XV. századi Magyarország életének köznapi tárgyai mellett annak ritkaságszámba menő elemei.

Kosáryné Réz Lola, akit – remélhetőleg – költőként is hamarosan sokan megismerhetnek majd, ráadásul egy poétikus szépségű, rövidsége ellenére felejthetetlen önvallomással ad erőt nekünk, egy csüggedésre hajlamos kor embereinek: „– Íme – szólott Bernát atya, s ráncos, öreg kezét fölemelte –, megtanulhattad, édes fiam, a magad életéből, hogy nincs az a lerombolt ház, ami újra fel ne épülhetne. Áll ez bizony az országokra is.”

Az *Ulrik inas* világához szépen simulnak, annak színeit erősítik, kiegészítik a kötetben közölt selmebányai novellák. Közülük a legszebb, az anyai szeretet apoteózisa a *Hajniczkáné legendája*. Az öreg cselédasszonyé, aki napi robotja után „hátijával” fáradhatatlanul látogatja nyolc, zsenge korban meghalt kisfia sírját, s még madárlátta, egy szem ajándék fánkját is rászórja a kicsiny hantokra, fiókait még halálukban is táplálni akaró anyamadárként. Ez az elbeszélés méltó párja Mikszáth halhatatlan novellájának, a Jánoskát elsirató *A ló, a bárányka és a nyúl*nak.

Ez a párhuzam alkalom arra, hogy hangsúlyozzuk Kosáryné Réz Lola művészetének egy mindaddig nem igazán felfedezett vonását. Ez a budai lakosként is örök selmebányai nagyasszony hosszú alkotói évtizedeiben mindig a maga útját járta, mindenféle „kánonhurokból” kibújt, öntörvényű, rokonszenvesen önfejű maradt. Mégis, függetlenségét (s a feminizmus eszméitől sem idegen természetét!) aligha sértjük meg, ha azt mondjuk: egyéniségének és alkotásainak sok más értéke mellett Mikszáth és Krúdy mesélő kedvének méltó női örökösét (is) tisztelhetjük benne.

Kosáryné Réz Lola: Ulrik inas
Kráter Kiadó, Pomáz, 2012